

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ТУРИЗМА

ЗАПОВЕД

№T-RД-17-5 ..... 13.10.2021 .....

На основание чл. 25, ал. 4 от Закона за администрацията, във връзка с чл. 13, ал. 3 от Наредба № 3 от 7 март 2016 г. за образованието, практическата подготовка и професионалната квалификация, необходими за придобиване на правоспособност за упражняване на професията „Планински водач“

НАРЕЖДАМ:

1. Утвърждавам въпросник за изпит за придобиване на правоспособност по професията „Планински водач“, съгласно Приложение, неразделна част от настоящата заповед.
2. Въпросникът да бъде публикуван незабавно на официалната интернет страница на Министерство на туризма.
3. Отменям Заповед № Т-РД-17-41/13.10.2021 г.

Настоящата заповед да се доведе до знанието на директора на дирекция „Концесиониране, наемна и регуляторна дейност в туризма“ и до заинтересованите лица за сведение и изпълнение.

Контрол по изпълнение на заповедта възлагам на ресорния заместник-министр на туризма.

Д-Р ИЛИН ДИМИТРОВ

Министър на туризма

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ТУРИЗМА

УТВЪРЖДАВАМ: ...../П/.....

/Д-Р ИЛИН ДИМИТРОВ
МИНИСТЪР НА ТУРИЗМА/

СЪГЛАСУВАМ: ...../П/.....

/ВЕСЕЛА ЛЕЧЕВА
МИНИСТЪР НА МЛАДЕЖТА И СПОРТА/

ВЪПРОСНИК

**ЗА ИЗПИТ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ПРАВОСПОСОБНОСТ ПО ПРОФЕСИЯТА
„ПЛАНИНСКИ ВОДАЧ“**

(Утвърден със Заповед № Т-РД-17-5/16.02.2023 г. на министъра на туризма)

ВЪПРОС	ТЕЗИСИ
1. Лична екипировка и съоръжения Изпит: теория - практика	Облекло за планина – основни принципи, защита на главата и крайниците, обувки, раница, щеки и друга лична екипировка. Въжета, примки, ленти, карабинери, проприваващи и блокиращи съоръжения. Възли и импровизирани обвръзки. Екипировка за придвижване в зимни условия.

<p>2. Екипировка за бивак. Видове биващи и бивакуване</p> <p>Изпит: теория – практика</p>	<p>Палатки, спални чували, бивак-сак, шалте, примус, и други принадлежности. Планиран и импровизиран бивак. Избор на място за бивака. Алгоритъм на изграждането на бивак, роля на водача. Използвани принадлежности и похвати за изграждане на импровизиран бивак.</p>
<p>3. Физико-географска характеристика на България</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Основни физико-географски области, ресурси за развиване на планински туризъм. Климатични области, основни характеристики. Климатът като ресурс за туризъм.</p>
<p>4. Растителност и животински свят на българските планини</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Обща характеристика на живата природа в България. Флористични и фаунистични области. Ендемични видове. Биоразнообразието в България като ресурс за туризъм.</p>
<p>5. Опазване на околната среда.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Смисъл на опазването на околната среда. Основни методи за опазване – <i>in situ, ex situ</i>, на видове, на хабитати.</p>
<p>6. Защитени територии в България.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Законова рамка. Видове защитени територии, основни характеристики на всяка от тях (вкл. мрежата “Натура 2000”). Защитените територии като ресурс за туризъм.</p>
<p>7. Физико-географска характеристика на българските планини – Рила</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Граници, големина, основни дялове, най-висока точка, водни ресурси, преобладаваща растителност и животински свят, защитени територии, човешко присъствие (експлоатация), основни туристически ресурси.</p>
<p>8. Физико-географска характеристика на българските планини – Пирин и Славянка.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Граници, големина, основни дялове, най-висока точка, водни ресурси, преобладаваща растителност и животински свят, защитени територии, човешко присъствие (експлоатация), основни туристически ресурси.</p>

<p>9. Физико-географска характеристика на българските планини – Родопи</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Граници, големина, основни дялове, най-висока точка, водни ресурси, преобладаваща растителност и животински свят, защитени територии, човешко присъствие (експлоатация), основни туристически ресурси.</p>
<p>10. Физико-географска характеристика на българските планини – Стара планина</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Граници, големина, основни дялове, най-висока точка, водни ресурси, преобладаваща растителност и животински свят, защитени територии, човешко присъствие (експлоатация), основни туристически ресурси.</p>
<p>11. Физико-географска характеристика на българските планини – Осоговско-Беласинска планинска редица</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Граници, големина, основни дялове, най-висока точка, водни ресурси, преобладаваща растителност и животински свят, защитени територии, човешко присъствие (експлоатация), основни туристически ресурси.</p>
<p>12. Физико-географска характеристика на българските планини – Витоша.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Граници, големина, основни дялове, най-висока точка, водни ресурси, преобладаваща растителност и животински свят, защитени територии, човешко присъствие (експлоатация), основни туристически ресурси.</p>
<p>13. Съвременно състояние и тенденции в развитието на туризма.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Масов и приключенски туризъм. Видове приключенски туризъм. Перспективи в развитието на туризма в световен мащаб и в България</p>
<p>14. Туроператорска и туристическа агентска дейност. Туристически продукт. Туристически пакет.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Понятие за туристически продукт. Елементи. Изисквания на българското законодателство по отношение на туристическите пакети.</p>
<p>15. История на планинарството. Възникване и развитие на планинското водене. История на планинарството в България</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Етапи на проникване на човека в планината и нейното усвояване. Развитие на интересите и отношението на хората към планината. Поява и развитие на планинския туризъм в България. Организиран туризъм (ЮТС, БТС, БПК, БАК). Еволюция на концепцията за придвижване на хора в планината.</p>

<p>16. Техника и тактика на придвижване.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Биологичен анализ на ходенето, режим на работа и почивка, принципи на придвижване (крачка, скорост) в зависимост от наклона и вида на терена.</p> <p>Скорост и ритъм на ходене.</p>
<p>17. Придвижване по различни планински терени в летни условия</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Движение по терени с голям наклон, сипеи, големи скални блокове, остри ръбове, тревни склонове.</p> <p>Движение с щеки.</p>
<p>18. Придвижване по различни планински терени в зимни условия.</p> <p>Движение със снегоходки</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Придвижване по утъпкана следа, по стръмен снежен склон; движение в дълбок сняг (правила за проправяне на пъртина).</p> <p>Движение по заледен терен.</p> <p>Използване на щеки, пикел и котки.</p> <p>Самозадържане.</p> <p>Принципи за движение със снегоходки.</p> <p>Специфики при избор на маршрут.</p>
<p>19. Преодоляване на препятствия в планината.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Изкачване и слизане по скали (с елементи на катерене).</p> <p>Движение по стръмни улеи и остри ръбове.</p> <p>Правила при пресичане на река, мочурлив терен.</p> <p>Придвижване през клек или гъсти храсти.</p>
<p>20. Поведение и действия на водача в кризисни ситуации</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Цел и алгоритъм на действията на водача.</p> <p>Изгубване.</p> <p>Нещастен случай.</p> <p>Влошаване на атмосферните условия (гръмотевична буря, дъжд, мъгла, снеговалеж...).</p>
<p>21. Професията “планински водач” в България – нормативна уредба.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Права и задължения на планинския водач по Закона за туризма и друго релевантно законодателство (ЗЗД, Наказателен кодекс, ЗПОО, ДОИ)</p>
<p>22. Етика на планинското водене</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Отношение на водача към природата, културата на местното население, отношения с клиентите.</p> <p>Водачът като посредник между културната и природна среда и своите клиенти.</p>

<p>23. Планиране и осъществяване на преход в планината.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Фактори за избор на маршрут, подготовка (резервации, документация, работа с клиентите), принципи на осъществяване на прехода (етапи, ключови пасажи, алтернативни варианти)</p>
<p>24. Влияние на планинската среда върху физиологичните функции</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Терморегулация - влияние на температурата, влажността и вятъра. Влияние на надморската височина (намаленото барометрично налягане). UV радиация. Адаптация и аклиматизация.</p>
<p>25. Физиология на човешкия организъм при натоварване в планинска среда. Особености на храненето</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Енергоразход. Натоварване, умора и възстановяване. Регулиране на водно-солевия баланс. Рационално хранене. Витамини, минерали.</p>
<p>26. Транспортиране на пострадал със специализирани и импровизирани средства</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Вземане на решение за транспортиране – фактори. Методи и помощни средства за транспортиране. Действия на водача, участие на групата.</p>
<p>27. Медицинско обследване на пострадал</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Алгоритъм на обследването. Основни принципи: проверка на сърдечна и дихателна дейност (бързина, последователност, да не се вреди). Стабилно странично положение и противошокова поза.</p>
<p>28. Първа помощ при състояния, представляващи непосредствена опасност за живота.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Първа помощ при липса на дихателна и сърдечна дейност – непряк сърдечен масаж, изкуствено дишане.</p>
<p>29. Първа помощ при травми на опорно-двигателния апарат.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Видове травми на крайниците. Травми на гръбначния стълб. Обездвижване (имобилизация).</p>

<p>30. Първа помощ при отравяния и стомашно-чревни разстройства.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Признания за отравяне, първа помощ. Гадене, повръщане. Повръщане на кръв. Кръв в урината. Травми в областта на корема.</p>
<p>31. Първа помощ при външни наранявания и кръвотечения. Първа помощ при травми на главата.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Видове кръвотечения. Техники на кръвоспиране. Обработка, дезинфекция и превързване на рани. Черепно-мозъчна травма. Кръвотечение от носа.</p>
<p>32. Първа помощ при хипотония, хипертония, хипогликемия, топлинен удар, планинска болест</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Първа помощ и профилактика.</p>
<p>33. Първа помощ при хипотермия, изгаряне, снежна слепота.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Първа помощ и профилактика.</p>
<p>34. Първа помощ при ухапвания. Първа помощ при алергична реакция.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Поведение при ухапвания и ужилвания (змии, пчели, оси, куче). Превенция. Поражения от електрически ток (мълния, високо напрежение). Първа помощ.</p>
<p>35. Травма на гръден кош. Поведение при инфаркт, симптоми.</p> <p>Изпит: теория - практика</p>	<p>Първа помощ при непроходимост на дихателните пътища, задавяне, асматичен пристъп.</p>

<p>36. Работа с групи</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Видове групи и особеностите им по отношение на подготовката на прехода. Динамика в групите и нейното значение за адекватното поведение на водача. Общуване – предаване на информация, умения за слушане, умения за мотивиране, умения за справяне с конфликти. Умения за управляване на групов процес. Характеристика на малката група и особености при работата с индивидуални клиенти. Лидерски стилове – значение и приложение.</p>
<p>37. Умения за работа с група в критични ситуации и при наличието на трудни клиенти.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Адекватно общуване с хора в ситуации свързани с влошаване на метеорологичните условия, травми, непредвидени организационни и логистични проблеми. Умения за общуване с проблемни клиенти.</p>
<p>38. Ориентиране на местността без топографска карта</p> <p>Изпит: теория - практика / тест</p>	<p>Определяне на географските посоки по небесни тела, местни предмети и религиозни обекти. Устройство и работа с компаса. Движение по азимут. Измерване на разстояние на местността. Азимутна таблица и азимутна схема.</p>
<p>39. Ориентиране на местността с карта.</p> <p>Местност и елементи на местността.</p> <p>Карти и мащаби.</p> <p>Местни предмети и условни топографски знаци.</p> <p>Изпит: теория - практика / тест</p>	<p>Видове местности.</p> <p>Видове карти и мащаби.</p> <p>Елементи на местността и изобразяването им картата.</p> <p>Местни предмети и видове условни топографски знаци.</p>
<p>40. Релеф. Начини за изобразяване на релефа. Изучаване на релефа от картата.</p> <p>Изпит: теория - практика / тест</p>	<p>Видове релефни форми.</p> <p>Начини за изобразяване на релефа.</p> <p>Видове хоризонтали.</p> <p>Определяне посоката на наклона, денивелацията, абсолютната надморска височина и големината на наклона.</p>

<p>41. Допълнителни уреди за ориентиране и комуникация. Определяне на точката на местостоене. Изпит: теория - практика / тест</p>	<p>Принцип на действие и работа с алтиметър и GPS. Ориентиране на картата (осеверяване). Определяне на точката на местостоене: по близки характерни обекти, по измерен азимут и разстояние, чрез обратно засичане.</p>
<p>42. Туристическа маркировка в България и планините по света. Изпит: теория - практика</p>	<p>Видове туристическа маркировка (лятна, зимна, трайни маркировъчни знаци, импровизирани маркировъчни знаци), принципи на маркиране. Друга маркировка в планината (горски участъци, защитени територии). Движение по маркиран маршрут.</p>
<p>43. Сняг и лавини. Изпит: теория – практика / тест</p>	<p>Видове сняг и снежна покривка – основни характеристики. Метаморфози на снежната покривка. Причини за падане на лавини. Лавини – видове.</p>
<p>44. Движение в лавиноопасен район. Лавинна безопасност. Изпит: теория – практика / тест</p>	<p>Фактори, определящи лавинната опасност. Избор на лавинобезопасен път, пресичане на лавиноопасни участъци. Тестове за лавинна опасност. Поведение в лавиноопасен район.</p>
<p>45. Оказване на помощ при лавинен инцидент Изпит: теория – практика / тест</p>	<p>Работа с лавинен уред, сонда и лопата – принципи. Алгоритъм на действие. Последващи действия.</p>
<p>46. Въжени техники и сигурност Изпит: теория - практика</p>	<p>Определяне на необходимостта от осигуряване. Въжени техники (изграждане на хоризонтален и вертикален парапет, рапел, преминаване на препятствие посредством изграждане на въжен мост) – принципи. Самоосигуряване. Възли. Точки за закрепване на въжето.</p>

<p>47. Опасности, свързани с метеорологичните елементи и явления в планината. Превенция.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Влиянието на метеорологичните елементи и явления в планински условия върху човешкия организъм. Рискове от измръзване, обезводняване, топлинен удар, слънчево изгаряне, снежна слепота, планинска болест.</p>
<p>48. Опасности, свързани с релефа и структурата на планината. Опасности от субективен характер.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Каменопади. Лавини. Ледени цепнатини. Снежни козирки. Свлачища.</p>
<p>49. Видове застраховки в туризма. Административни изисквания при придружаване на клиенти. Документация при придружаване на клиенти</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Смисъл на застраховането. Задължително и доброволно застрахование в областта на туризма (отговорност на туроператора, злополука, оказване на помощ в планината, професионална отговорност и др.). Регистрационен режим в местата за настаняване, работа с превозни средства (обществен транспорт, случаен превоз), режим при пребиваване в гранични райони. Командировъчни заповеди, руминг-листа, фактури, списък с данните на клиентите, финансови отчети и отчети за дейността, въпросници за удовлетвореност – законови и фирмени изисквания.</p>
<p>50. Метеорологична прогноза и ролята ѝ в планинския туризъм.</p> <p>Изпит: теория</p>	<p>Елементи, източници, срокове и интерпретация на прогнозата. Опасни метеорологични явления, които могат да бъдат разчетени от прогнозата. Признаци за влошаване на времето на терен.</p>

ТЕМИ:

Общо-теоретични - въпроси 1 – 16;

Планинско водене - въпроси 17 – 23;

Физиология - въпроси 24-25;

Медицина - въпроси 26 – 35;

Психология - въпроси 36-37;

Ориентиране и навигация - въпроси 38 – 42;

Сняг и снежни лавини - въпроси 43 – 45;

Сигурност - въпроси 46 – 49;

Метеорологична прогноза и ролята ѝ в планинския туризъм – въпрос 50.

ИЗПITЪТ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ПРАВОСПОСОБНОСТ е проверка на професионалните знания, умения и компетентности на кандидата, извършвана с цел да се оцени способността му да упражнява професията „Планински водач“ на територията на Република България.

Изпитът се състои от теоретична и практическа част.

НАСТОЯЩИЯТ ВЪПРОСНИК е утвърден от министъра на туризма на основание чл. 13, ал. 3 от Наредба № 3 от 7 март 2016 г. за образованието, практическата подготовка и професионалната квалификация, необходими за придобиване на правоспособност за упражняване на професията „Планински водач“.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ИЗТОЧНИЦИ:

Пътеводители на планините в конспекта.

Бешев С. Истории за началото на планинарството в България. Екстрийм медия и списание 360°, 2021.

Бърдарев, Д. и кол. Туризъм, алпинизъм, ориентиране“ (учебник). НСА ПРЕС. София, 2007.

Гаврийски В. и кол. Физиология на човека с физиология на спорта. Нови знания. София, 2014.

Грънчаров Р. Върховете на Рила. „Образование и наука“ ЕАД. София, 2000.

Желязков Ц., Д. Дашева. Основи на спортната тренировка – учебник. ГЕРА АРТ ООД. София, 2002.

Николов В., М. Йорданова. Планините в България. АИ “проф. М. Дринов“. София, 1997.

Панайотов М., д-р Б. Ментешев, д-р С. Михайлова С. Лавини в България. БАССЕС, София, 2021.

Петров К. Снежни лавини. „Медицина и физкултура“. София, 1977.

Попйорданов Л. и колектив. Планините отблизо. Наръчник на планинския водач и добрия планинар, ИК Одисея-ин ООД, София, 2020.

Репнински Г. Завладяване на планините, Медицина и физкултура, София, 1989

Стеванов Л. Физиология на спорта. НСА ПРЕС. София, 2017.

Чолаков О. и кол. Планинска медицина. София, 2008.

Цветанов М. Българските планини. „Жанет 45“. Пловдив.

Шопов А. Високопланински трекинг. НСА ПРЕС. София, 2012.

Шопов А. Топографска подготовка и ориентиране. НСА ПРЕС, София, 2019.